

Кучеренко М.В.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМА І СПОСОБИ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Важливою проблемою компенсації моральної шкоди є проблема форм такої компенсації. Так, в ч. 3 ст. 23 ЦК України вказано, що моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Із даного визначення слідує той факт, що законодавець визначає саме домінуючою майнову форму компенсації моральної шкоди. Інколи зустрічаються позиції, відповідно до яких єдиною можливою формою компенсації моральної шкоди є лише грошове відшкодування [3, с. 7]. Але сприйняття вказаного підходу сприяє комерціалізації процесів щодо компенсації моральної шкоди. Адже на сьогодні вимога про компенсацію моральної шкоди стала фактично супутником майже кожного позову, що подається до суду.

Такий стан речей деформує розуміння моральної шкоди, нівелює її згладжувальну функцію, створює умови для сприйняття моральної шкоди як узаконеного варіанта помсти порушнику, перетворює її у фактичний «штраф за неправомірну поведінку», тим самим породжуючи у людей бажання швидкої наживи та розвиваючи почуття жадібності і грошової залежності.

Видається, що більше уваги потрібно звернути на можливість компенсації моральної шкоди іншими – не грошово-матеріальними способами. Можна погодитись, що визнання особи винною у правопорушенні поряд із її добровільним щиросердечним вибаченням набагато більше компенсують завдані страждання та згладжують заповідяну моральну шкоду.

Яскравим прикладом правильності такого підходу є позиція Європейського Суду з прав людини, який останнім часом при розгляді справ доволі часто виносить рішення, за якими в частині вимог особи щодо компенсації моральної шкоди зазначається, що сам факт визнання порушення, що міститься у рішенні суду, є достатньою справедливою компенсацією [5, с. 67-83].

Проблема необхідності більш широкого застосування справедливої компенсації шляхом визнання права порушеним на сьогодні широко обговорюється і у вітчизняній літературі [4, с. 36-41]. Крім цього, вказану позицію з огляду на відповідну практику Європейського суду з прав людини переймають і окремі українські суди.

Одним із можливих подальших напрямків розвитку інституту компенсації моральної шкоди повинно стати його цілеспрямовання

на реальне згладжування негативних наслідків від пережитих страждань шляхом надання особі певних компенсацій, непов'язаних із грошово-майновими задоволеннями, а навпаки, налаштування на такі нематеріальні способи, які б дали можливість відчутти задоволення від визнання судом факту порушення права, отримання добровільного та щирого вибачення з боку порушника, отримання інших нематеріальних задовольень, які б створили реальні умови для відсторонення її від тих переживань, що були спричинені протиправною поведінкою порушника, всебічного розвитку особистості потерпілого тощо.

Однак зрозуміло, що повністю відмовитись від компенсації моральної шкоди грошима чи іншим майном було б неправильно та недоцільно. Але, як правильно відмічає О. Романенко, надаючи певну грошову компенсацію, суд повинен виходити із того, що такі дії мають «... викликати у потерпілого позитивні емоційні переживання, що здатні компенсувати негативні, які викликані неправомірним посяганням» [2].

Моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом. Стаття 1167 ЦК України встановлює, що моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім таких випадків:

1) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки;

2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт;

3) в інших випадках, встановлених законом.

Не можна не враховувати і ті витрати, які необхідні для поновлення уражених прав. Це витрати, пов'язані з публікаціями, повідомленнями-спростуваннями в засобах масової інформації, ті, що необхідні на лікування психічних розладів. Ці обставини закріплені в законодавстві деяких зарубіжних країн.

Вносяться пропозиції формалізувати критерії компенсації моральної шкоди й відповідно до кожного виду правопорушення встановити коефіцієнт та розмір компенсації [7, с. 133-134]. Вбачається, що такий підхід певною мірою відображає технократичні засади вирішення проблеми виключно гуманітарного характеру. Очевидно, така ідея заслуговує на існування, але брати її за основу при визначенні розміру компенсації не доцільно, оскільки в даному випадку не враховуються особливості характеру потерпілого, його фізичні і психологічні якості, а також конкретні обставини завдання шкоди. М. С. Малеїн слушно пропонує брати до уваги такі критерії для визначення розміру моральної шкоди, «...як громадську оцінку ураженого блага, ступінь вини правопорушника, життєві умови потерпілого (стан здоров'я, вік, службове, сімейне становище), сферу розповсюдження неправдивих даних у масовому виданні чи вузькому колі...» [1, с. 35]. Не існує остаточного переліку таких критеріїв, вони різні в кожному конкретному випадку.

Практика судів свідчить про відсутність у деяких випадках оптимального підходу до вирішення цього питання як з боку самих потерпілих, так і судів [6, с. 1-19]. Інколи суди належним чином не з'ясовували, в чому полягали тяжкі наслідки моральної шкоди. Розмір компенсації не повинен бути занадто малим, щоб не звести нанівець саму ідею, і занадто великим, аби не перебільшити значення відшкодування.

Зрозуміло, що моральна шкода призводить до негативних змін в житті людини: погіршуються стосунки в сім'ї, з колегами, втрачається можливість продовжити кар'єру, згортається підприємницька діяльність тощо [6, с. 1-19].

Отже, при визначенні способів компенсації моральної (немайнової) шкоди необхідно враховувати низку критеріїв, що мають значення для об'єктивного вирішення конкретної справи.

Список використаних джерел:

1. Малеин Н. С. Возмещение вреда, причиненного личности / Н. С. Малеин. – М. : Юрид. лит., 1965. – 230 с.
2. Романенко О. Психологические аспекты возмещения морального вреда в правоприменительной практике Республики Беларусь [Електронний ресурс] / О. Романенко // Юстыция Беларусі. – 2002. – № 2. – Режим доступу : <http://www.justbel.info/2002-2/art22.htm>

3. Саниахметова Н. Відшкодування моральної шкоди суб'єктам підприємницької діяльності / Н. Саниахметова // Предпринимательство, хозяйство, право. – 1996. – № 5. – С. 7.

4. Сиротинко С. Є. До питання про правові засоби компенсації моральної шкоди у контексті рішень Європейського суду з прав людини / С. Є. Сиротинко // Адвокат. – 2006. – № 5. – С. 36–41.

5. Стефанчук Р. О. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав: проблеми та шляхи вирішення / Р. О. Стефанчук // Університетські наукові записки, 2007. – № 1 (21). – С. 67–83.

6. Шумило М. Є. Способи компенсації моральної шкоди, завданої особі незаконним кримінальним переслідуванням / М. Є. Шумило // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2010. – № 1. – С. 1–19. – (Серія «Право»).

7. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом / А. Эрделевский. – М. : Издательская группа Форум – Инфра-М, 1997. – 240 с.

Нижник І.В.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

У чинному ЦПК проведена диференціація категорій справ, отже, обсяг фактів, які підлягають доведенню по кожному з них, принципово відрізняється. Різні також джерела формування предмета доказування, роль суду і ступінь його активності у збиранні доказів, що обґрунтовують факти предмета доказування [1].

У розумінні предмета доказування вважаємо правильним виходити з перевіреної часом і прийнятої багатьма вченими-процесуалістами точки зору, згідно якої в предмет доказування включаються факти, які мають матеріально-правове значення, факти, без з'ясування яких неможливо правильно вирішити справу по суті і застосувати норму матеріального права [2, с. 157].

Складність у визначенні предмету доказування у справах про усиновлення полягає в тому, що більшість подібних категорій справ мають специфічну структуру предмету доказування у справі, до якої включаються факти-підстави позову і факти-підстави заперечень проти заяви, оскільки у справах окремого провадження, на думку багатьох вчених, відсутній спір про право, а тому немає позову і сторін з взаємовиключними інтересами [3, с. 168].